

MILLIY IQTISODIYOTDA INNOVATSION SIYOSAT SAMARADORLIGI

Yuldasheva Saodat Arislanovna

Xusnidinova Madina Javlon qizi

Toshkent Davlat Transport Universiteti

MAQOLA
MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 05.03.2026

Revised: 06.03.2026

Accepted: 07.03.2026

KALIT SO'ZLAR:

Innovatsion siyosat,
milliy innovatsion tizim,
ilmiy-tadqiqot va
tajriba-konstruktorlik
ishlari (ITTKI),
iqtisodiy o'sish,
raqobatbardoshlik,
yuqori texnologiyali
eksport, patent faolligi,
innovatsion
infratuzilma, raqamli
transformatsiya,
investitsion
jozibadorlik, davlat
qo'llab-quvvatlashi,
innovatsion rivojlanish
indeksi.

Ushbu maqolada milliy iqtisodiyotda innovatsion siyosatning mazmuni, mexanizmlari va samaradorlik ko'rsatkichlari ilmiy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Innovatsion rivojlanishning nazariy asoslari hamda amaliy tajribalari yoritilib, davlat siyosatining iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlik va investitsion jozibadorlikka ta'siri baholanadi. Xususan, Global Innovation Index reytingi va World Intellectual Property Organization ma'lumotlari asosida tahliliy xulosalar beriladi. Maqolada innovatsion siyosat samaradorligini o'lchash mezonlari ko'rib chiqilib, statistik jadval va grafiklar orqali dinamik ko'rsatkichlar tasvirlangan. Shuningdek, O'zbekiston tajribasi misolida milliy innovatsion tizimni takomillashtirish yo'nalishlari asoslab beriladi. Tadqiqot natijalari innovatsion siyosatni samarali amalga oshirish iqtisodiy barqarorlik va yuqori qo'shilgan qiymatli ishlab chiqarishning asosiy omili ekanini ko'rsatadi.

Globalashuv sharoitida milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi innovatsion siyosat samaradorligiga bevosita bog'liq. Innovatsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy drayveri sifatida e'tirof etilib, ilmiy-texnik taraqqiyotning natijasi sifatida ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi.

Innovatsion siyosat – bu davlat tomonidan ilmiy-tadqiqot faoliyati, startaplar, texnologik modernizatsiya va raqamli iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar tizimidir.

Innovatsion rivojlanish nazariyasi ilk bor Joseph Schumpeter tomonidan asoslab berilgan bo'lib, u innovatsiyani iqtisodiy o'sishning asosiy omili sifatida talqin qilgan.

Innovatsion siyosat samaradorligini baholash mezonlari

Innovatsion siyosat samaradorligi quyidagi asosiy ko'rsatkichlar orqali baholanadi:

1. Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlariga (ITTKI) ajratiladigan mablag'lar ulushi (% YaIMga nisbatan)
2. Patentlar soni
3. Yuqori texnologiyali mahsulotlar eksporti ulushi
4. Global innovatsion reytinglardagi o'rin

1-jadval. Innovatsion siyosat samaradorligi dinamikasi. O'zbekistonda innovatsion rivojlanish ko'rsatkichlari (2018–2024 y.)¹³

Yil	ITTKI (% YaIM)	Patentlar soni	Yuqori texnologiyali eksport (%)
2018	0.2	410	5.1
2019	0.2	435	5.4
2020	0.3	470	6.0
2021	0.3	515	6.8
2022	0.4	590	7.5
2023	0.5	640	8.4
2024	0.6	720	9.1

1-jadval ma'lumotlari 2018–2024- yillar davomida O'zbekistonda innovatsion rivojlanish ko'rsatkichlarining ijobiy dinamikasini aks ettiradi. Xususan, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (ITTKI) xarajatlarining YaIMga nisbatan ulushi 0,2 foizdan 0,6 foizgacha oshgani davlat tomonidan innovatsion faoliyatni moliyaviy qo'llab-quvvatlash kuchayganini ko'rsatadi.

Patentlar sonining 410 tadan 720 tagacha ko'payishi ilmiy-texnik salohiyat va intellektual mulk obyektlariga bo'lgan talab ortayotganidan dalolat beradi. Bu jarayon innovatsion infratuzilmaning rivojlanishi hamda ilmiy tadqiqot natijalarini tijoratlashtirish mexanizmlarining takomillashuvi bilan izohlanadi.

Yuqori texnologiyali mahsulotlar eksporti ulushining 5,1 foizdan 9,1 foizgacha oshishi milliy iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlar yuz berayotganini, ya'ni xomashyo yo'nalishidan yuqori qo'shilgan qiymatli mahsulotlar ishlab chiqarishga o'tish jarayoni jadallashganini anglatadi.

Umuman olganda, jadval ma'lumotlari innovatsion siyosat samaradorligi bosqichma-bosqich ortib borayotganini ko'rsatadi. Biroq ITTKI ko'rsatkichi rivojlangan davlatlar bilan taqqoslaganda hali ham past darajada bo'lib, bu sohada xususiy sektor ishtirokini kengaytirish zarurligini bildiradi.

Innovatsion siyosatning iqtisodiy samarasi

Innovatsion siyosatning samaradorligi quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

- Mehnat unumdorligining oshishi

¹³ <https://cedr.uz/2024/10/03/>

- Raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish
- Investitsion muhit yaxshilanishi
- Yangi ish o‘rinlari yaratilishi

Masalan, 2023–2024 yillarda yuqori texnologiyali eksport hajmining ortishi milliy iqtisodiyotda diversifikatsiya jarayonlari kuchayganini ko‘rsatadi.

Innovatsion siyosat milliy iqtisodiyotda bir nechta asosiy yo‘nalishda ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Ushbu ta‘sirlarni yanada ilmiy kontekstda tahlil qiladigan bo‘lsak:

Iqtisodiy o‘sish va barqarorlikni rag‘batlantirish

Innovatsion faoliyat iqtisodiyotning umumiy samaradorligini oshiradi¹⁴. Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (ITTKI) orqali yangi texnologiyalar ishlab chiqarishga joriy qilinadi, bu esa, mehnat unumdorligini oshiradi (ishlab chiqarish birlik boshiga ko‘proq mahsulot), mahsulotlar va xizmatlar sifatini yaxshilaydi, raqobatbardoshlikni oshiradi, ichki va tashqi bozorlar uchun yuqori qo‘shilgan qiymatli mahsulot ishlab chiqarishni rag‘batlantiradi.

Masalan, 2020–2024 yillarda O‘zbekistonda yuqori texnologiyali eksport ulushi 5,1% dan 9,1% gacha o‘ydi, bu esa iqtisodiy diversifikatsiya va barqaror o‘shishni ko‘rsatadi¹⁵.

Davlatning innovatsion siyosati ishlab chiqaruvchilarni yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqishga rag‘batlantiradi. Natijada, mahsulotlarning innovatsion tarkibi oshadi, raqobatchilar bilan solishtirganda bozorda afzallik paydo bo‘ladi, xalqaro bozorga chiqish imkoniyati kengayadi, eksport hajmi ortadi va patent va intellektual mulk obyektlari soni ortadi, bu esa iqtisodiyotdagi intellektual kapitalni oshiradi¹⁶.

Innovatsion siyosatning samarasi xususiy investitsiyalarni jalb qilishda ham namoyon bo‘ladi¹⁷:

- Soliq imtiyozlari, grantlar va subsidiyalar orqali startaplar va texnologik kompaniyalar rivojlantiriladi.
- Xorijiy investitsiyalar uchun ishonchli infratuzilma yaratiladi.
- Innovatsion klasterlar va texnoparklar iqtisodiy faoliyatni birlashtirib, texnologik transferni kuchaytiradi.

Innovatsion siyosat ilmiy va texnologik sohalarda yangi ish o‘rinlari ya‘ni Startaplar, R&D markazlari va yuqori texnologiyali ishlab chiqarish korxonalari ish o‘rinlarini kengaytiradi va ilmiy-tadqiqot sohasida malakali kadrlar soni ortadi, bu esa uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlaydi.

Innovatsion siyosat milliy iqtisodiyotda texnologik yangilanishni rag‘batlantiradi, bu esa, Smart-fabrikalar, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari va raqamli platformalar joriy qilinadi, bu ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va xarajatlarni kamaytiradi va elektron xizmatlar, fintech va raqamli iqtisodiyot sohalari rivojlanadi.

¹⁴ <https://sci-p.uz/index.php/eitt>

¹⁵ journalss.org/index.php

¹⁶ [Publications | OECD](#)

¹⁷ [Roadmap for Sustainable Investment Policy Reforms in Uzbekistan | OECD](#)

Global innovatsion reytinglarda yuqori o‘rinlarni egallagan davlatlar misolida ko‘rinadiki¹⁸:

- Har 1% YaIM R&D xarajatlarining oshishi iqtisodiy o‘shishga 0,1–0,3% qo‘shimcha ta’sir ko‘rsatadi (OECD, 2022).
- Innovatsion siyosatni ustuvor qilgan mamlakatlarda yuqori texnologiyali eksport ulushi tez oshadi, patent faolligi ortadi, va ish o‘rinlari sifatli bo‘ladi.

Innovatsion siyosatning iqtisodiy samarasi kompleks va ko‘p qirrali: u iqtisodiy o‘shish, mehnat unumdorligi, raqobatbardoshlik, investitsion jozibadorlik va texnologik modernizatsiyani bir vaqtning o‘zida rivojlantiradi. Shu sababli, davlat siyosatida innovatsiyalarni qo‘llab-quvvatlash strategik ustuvor yo‘nalish sifatida qaralishi zarur.

Xulosa

Ushbu maqolada milliy iqtisodiyotda innovatsion siyosatning samaradorligi ilmiy-analitik yondashuv bilan tahlil qilindi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra:

1. **Innovatsion siyosat iqtisodiy o‘shish drayveri hisoblanadi.** Ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari (ITTKI)ga ajratilayotgan mablag‘lar oshishi mehnat unumdorligini, korxonalardagi ishlab chiqarish samaradorligini va yuqori texnologiyali mahsulotlar eksportini sezilarli darajada oshiradi. Misol uchun, O‘zbekistonda 2018–2024 yillar davomida ITTKI ulushi YaIMga nisbatan 0,2% dan 0,6% gacha o‘shib, yuqori texnologiyali mahsulotlar eksporti ulushi 5,1% dan 9,1% gacha yetdi.

2. **Innovatsion siyosat raqobatbardoshlikni oshiradi.** Patentlar soni va intellektual mulk obyektlari ko‘payishi korxonalarda yangi texnologiyalarni joriy etishni rag‘batlantiradi, bu esa ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardoshlikni kuchaytiradi. Shu bilan birga, yuqori qo‘shilgan qiymatli ishlab chiqarish ulushi oshib, milliy iqtisodiyot diversifikatsiyalanadi.

3. **Xususiy sektor va investitsiyalar faollashadi.** Innovatsion siyosat xususiy sektorni soliq imtiyozlari, grantlar va startaplarni qo‘llab-quvvatlash orqali rag‘batlantiradi. Natijada, milliy va xorijiy investitsiyalar jalb qilinadi, texnologik klasterlar va inkubatorlar rivojlanadi, bu esa iqtisodiyotdagi innovatsion faoliyatni kengaytiradi.

4. **Ish o‘rinlari va kadrlar salohiyati rivojlanadi.** Innovatsion va ilmiy-texnik sohalarda yangi ish o‘rinlari yaratiladi, malakali kadrlar soni ortadi. Bu uzoq muddatli iqtisodiy barqarorlik va milliy innovatsion tizimning mustahkamlanishiga yordam beradi.

5. **Texnologik modernizatsiya va raqamli transformatsiya kuchayadi.** Smart-fabrikalar, avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish liniyalari va raqamli platformalar ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi, xarajatlarni kamaytiradi va milliy iqtisodiyotning texnologik jihatdan rivojlanishini ta’minlaydi.

6. **Empirik tahlillar innovatsion siyosatni strategik yo‘nalish sifatida muhimligini ko‘rsatadi.** Global innovatsion reytinglar va statistika ma’lumotlari shuni ko‘rsatadiki, ITTKI xarajatlarining oshishi, patent faolligi va yuqori texnologiyali eksport ulushining

¹⁸ <https://laboreconomics.uz/index.php/lehc/article/view/94>

=====

ko‘payishi davlatning innovatsion siyosatini iqtisodiy samaradorlikning asosiy omiliga aylantiradi.

Milliy innovatsion siyosatning samaradorligi iqtisodiyotning barqaror o‘shishiga, raqobatbardoshlikni oshirishga, yuqori texnologiyali mahsulotlar ishlab chiqarishga va investitsion muhitni mustahkamlashga bevosita hissa qo‘shadi. Shu sababli, innovatsion siyosatni strategik ustuvor yo‘nalish sifatida davom ettirish va xususiy sektor, ilmiy muassasalar va davlatning hamkorligini kuchaytirish milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli rivojlanishi uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Schumpeter J. The Theory of Economic Development. Harvard University Press.
2. World Intellectual Property Organization. Global Innovation Report.
3. World Bank. World Development Indicators.
4. OECD. Oslo Manual: Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data.